

POLITOLÓGIA — ŠTÁT (vznik, podstata štátu, znaky a funkcie štátu, forma štátu)

VZNIK ŠTÁTU :

- pred jeho vznikom ľudia žili v rodovom zriadení, ktoré bolo založené na skutočnom alebo predpokladanom príbuzenstve. Na čele rodu bol staršina (náčelník) alebo rada starších. Predstavitelia rodu mali prirodzenú (morálnu) autoritu, nositeľmi politickej moci boli dospelí príslušníci rodu, najvyšším orgánom bolo zhromaždenie dospelých. Náčelník si nemohol vymáhať poslušnosť násilím, jeho rozhodovanie nebolo neobmedzené. O všetkých dôležitých veciach rozhodovalo zhromaždenie.
- keď sa rodová organizácia stávala zložitejšou, začali vznikať kmene. Kmeň mal svoje územie a nárečie, právo zosadzovať náčelníkov aj proti vôli rodu. Organizoval spoločné náboženské obrady. Najvyššiu moc mala kmeňová rada – tvorili ju všetci kmeňoví náčelníci.
- rodovú spoločnosť postupne rozložil hospodársky vývoj (deľba práce, špecializácia na remeslá a obchod). Rastúci počet obyvateľstva a spory o pôdu a pastviny posilnili úlohu vojenských veliteľov. Vyčlenila sa aj vrstva kňazov. Nastalo rozdelenie spoločnosti na vrstvy a triedy, vznikali vzťahy ekonomickej závislosti a podriadenosti.
- diferenciácia spoločenského a politického postavenia sa nemohla ustáliť bez mocenského presadenia a zabezpečenia. Riadenie spoločnosti sa zaoberá len vládnutím, stáva sa nositeľom verejnej moci, postupne si vytvára štátne orgány. Riadenie — verejná moc sa vyčleňuje ako samostatná spoločenská funkcia, vzniká štát.
- ŠTÁT je forma organizácie spoločnosti, ktorá vznikla a existuje na základe spoločenskej zmluvy, je to teda neosobný mocenský mechanizmus, ktorého cieľom je efektívne spravovať územie a všetko na ňom. Štát sú aj inštitúcie, ktoré rozhodujú a kontrolujú.
- pojem štát je z latinského status = stav, ústava, poriadok. Rozlišujeme status naturalis – prirodzený stav pred štátom a status civilis – občiansky stav odvodený od vzniku štátu. Prvé štáty v dejinách (Sumerská ríša, staroveký Egypt) vznikli asi 3500 rokov pred n. l.
- V starovekom Grécku bol štát totožný s polis, mestský štát Rimanov sa nazýval civitas = obec (to znamená mesto Rím a k nemu patriace pozemky). Vyspelejšia forma štátu v Ríme sa volala res publicae = vec verejná. Rímskou expanziou a vytváraním Imperium Romanum zaniká význam mestského štátu. Štát začali označovať ako imperium, regnum, corona regni a moderný termín štát sa objavil v 15. storočí v Taliansku, v politickej teórii ho začal používať v 16. storočí Machiavelli.
- v 18. a 19. storočí sa význam pojmu štát postupne stabilizoval. V súčasnosti štát chápeme ako politický, ekonomický, sociálny a geograficko-teritoriálny útvar a na ňom žijúce obyvateľstvo, nad ktorým viac alebo menej z jeho vôle vykonávajú moc príslušné štátne orgány. Moc vo vnútri štátu i navonok je nezávislá a uznaná inými štátmi.
- v minulosti štáty vznikali najmä prvotnou okupáciou, v súčasnosti vnika štát zvonku, alebo z iniciatívy parlamentu, môže vzniknúť aj pričlenením jedného štátu k druhému (napr. NSR a NDR), rozčlenením štátu na niekoľko štátov (napr. ČR a SR), odčlenením časti územia od pôvodného štátu.

ZNAKY ŠTÁTU :

1. ŠTÁTNA MOC, ktorá je viazaná na určité sústavy štátnych orgánov, ide teda o zvrchovaný mechanizmus, ktorý spravuje vývoj na určitom území, vzťahuje sa na celé územie štátu a na všetkých obyvateľov.
2. ŠTÁTNE ÚZEMIE A HRANICE – ide o priestor vymedzený hranicami štátu, predstavuje celý suchozemský priestor vo vnútri št. hraníc, vnútorné vodstvo (prípadne pobrežné

teritoriálne vody), vzdušný priestor a priestor pod povrchom Zeme smerom k jadrú Zeme. K št. územiu patrí aj priestor vojenských bojových lodí a lietadiel.

3. ŠTÁTNE OBČIANSTVO znamená príslušnosť k určitému štátu, je to trvalý právny zväzok medzi fyzickou osobou a štátom. V podmienkach demokracie štátni občania sú zdrojom štátnej moci, na správe štátu sa zúčastňujú priamo alebo prostredníctvom zvolených zástupcov. Štátne občianstvo SR udeľuje Ministerstvo vnútra SR a nadobúda sa doručením listiny s udeleným št. občianstvom.

4. ŠTÁTNE SYMBOLY – vznikali a stabilizovali sa na prelome 18.-19. storočia a majú spravidla národný význam. Spolu s názvom štátu sú to vonkajšie prejavy štátnosti.

5. ŠTÁTNA SUVERENITA – nezávislosť št. moci od akejkoľvek inej moci, či už vo vnútri štátu, alebo mimo hraníc daného štátu. Rozlišujeme vnútornú suverenitu (nezávislosť št. moci od iného politického subjektu vo vnútri štátu, v demokratic. štátoch to znamená moc podrobenú zákonom) a vonkajšiu suverenitu (právo štátu uzatvárať medzinárodné dohody a zmluvy, nadväzovať a dodržiavať diplomatické styky,...).

OBSAH A FUNKCIE ŠTÁTU :

– OBSAH ŠTÁTU je činnosť zameraná na určitý cieľ, je trvalá a zabezpečuje ju št. moc. Obsah štátu určuje ústava, zákony a po voľbách aj program väčšiny. Št. moc realizuje obsah štátu cez funkcie štátu.

– FUNKCIE ŠTÁTU sú vonkajšie a vnútorné.

Vnútorné funkcie : ochrana práv a slobôd občanov, ochrana súkromného a verejného majetku, ochrana verejného poriadku, ochrana prírody a kultúrnych pamiatok, tvorba pravidiel hospodárskeho života a ich zabezpečovanie, podpora a rozvoj školstva, vzdelania, vedy a kultúry.

Vonkajšie funkcie : zabezpečenie hospodárskej a politickej spolupráce s inými štátmi a medzinárodnými organizáciami, ochrana pred agresiou a vonkajšia bezpečnosť štátu,...

– spomínané funkcie sa dotýkajú najmä demokratických štátov.

FORMA ŠTÁTU :

– spôsob usporiadania krajiny, jej správy a súdництва, spôsob politického a občianskeho života, charakter št. inštitúcií a orgánov, ich vzájomné vzťahy. Konkrétnu formu štátu určuje
◇ forma vlády, ◇ územnoorganizačné členenie štátu, ◇ štátny, prípadne politický režim.

Forma vlády : a, štruktúra najvyšších orgánov štátu a vzťahy medzi nimi,

b, účasť občanov na realizácii št. moci.

1. MONARCHIA – panovník má osobné privilégia, k moci sa dostáva dedične, len voľbou. Rozlišujeme monarchie

♣ dedičné

♣ volené (napr. teokratická monarchia Vatikán, v minulosti Poľsko)

– podľa mocenského postavenia monarchu

♣ absolutistické (neobmedzená vláda panovníka, napr. v minulosti Francúzsko, R-U monarchia)

♣ stavovské (najmä v 14. a 15. storočí, na správe štátu sa spolupodieľala šľachta, duchovenstvo, meštianstvo, Poľsko, Čechy)

- ♣ parlamentné (moc patrí parlamentu, ktorý je najvyšším zastupiteľským a zákonodarným orgánom, panovník je len reprezentačnou hlavou štátu, napr. Japonsko)
- ♣ konštitučné (práva panovníka obmedzuje a upravuje ústava, panovník je formálnou hlavou štátu, napr. Veľká Británia, Dánsko)
- ♣ dualistické (zákonodarná moc sa delí medzi panovníka a parlament, panovník má takmer absolútnu moc, časť legislatívnych právomocí však ponecháva parlamentu, panovník je napr. predsedom vlády, ktorú menuje a odvoláva, ale vláda je zodpovedná parlamentu, napr. Jordánsko, Saudská Arábia)

2. REPUBLIKA – na čele štátu je osoba, ktorú na časovo obmedzené obdobie volí buď parlament, alebo sa volí v priamych voľbách. Podľa toho, ktorý z najvyšších orgánov má silnejšie postavenie, rozlišujeme

- ♠ parlamentnú republiku (vedúce postavenie parlamentu, ktorému sa zodpovedá vláda, napr. SR, ČR, Taliansko)
- ♠ prezidentskú republiku (na čele prezident, ktorý zároveň plní úlohy výkonnej moci, má rozsiahle právomoci, môže vetovať alebo zdržať prijatie zákonov, napr. USA, Rusko, Francúzsko)
- ♠ kancelárska republika (kancelár má výrazne väčšie kompetencie, napr. Nemecko, Rakúsko)

POLITOLÓGIA (dôležité časti z učebnice ZÁKLADY POLITOLÓGIE) :

- časti politológie
- právny štát, občianstvo, suverenita
- štátna moc, deľba štátnej moci (horizontálna, vertikálna)
- formy štátu
- forma vlády
- volebný výber (spôsoby volieb, volebné systémy, volebné právo, voľby na miestnej úrovni, volebné správanie)
- sociálne rozpory v modernej spoločnosti, verejná mienka v politike
- politické strany, nátlakové združenia
- menšiny v politike

PRÁVO (dôležité časti z učebnice ZÁKLADY PRÁVA) :

- právo, normy, myšlienkové zdroje európskej právnej kultúry, vplyv rímskeho práva
- systém práva
- formy vyjadrenia práva, tvorba práva (legislatívny proces)
- právny štát
- právo na spravodlivý proces
- realizácia a aplikácia práva, aplikácia práva
- náprava nezákonnosti
- filozofia ľudských práv
- štruktúra a ochrana ľudských práv
- ochrana spotrebiteľa

SOCIOLÓGIA (dôležité časti z učebnice ZÁKLADY SOCIOLÓGIE) :

- sociológia a kultúra
- sociologické teórie, história a súčasnosť sociológie
- sociologický výskum
- kultúra, hodnoty, normy, symboly, ideológie
- socializácia, kontrola, deviácia
- sociálne skupiny, organizácie
- sociálna nerovnosť, zmena
- rodina, náboženstvo
- SR – štatistické údaje,... (posledná kapitola)